

ผลกระทบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอาเซียนที่มีต่อ
การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

“ASEAN ECONOMIC INTEGRATION AND ITS IMPACT ON
FOREIGN DIRECT INVESTMENT”

โดย

นางสาวอัญชลี รัตนงามลักษณ์

438 55955 29

อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร. สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์

ผลกระทบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอาเซียนที่มีต่อการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา กระแสการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (regionalism) ได้รับความสนใจและแพร่ขยายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ โดยเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจก็คือ ต้องการดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment : FDI) เนื่องจาก FDI จะเป็นแหล่งเงินทุนให้แก่ประเทศผู้รับทุนแล้ว ยังเป็นตัวกระตุ้นการพัฒนาประเทศอีกด้วย เช่น การก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีและการจัดการ ตลอดจนถึงการส่งเสริมการส่งออกเป็นต้น ซึ่งในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมาอาเซียน (ASEAN) ถือเป็นภูมิภาคหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากนักลงทุนต่างชาติในการเข้ามาลงทุน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันจากสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยประเทศต่าง ๆ ได้หันมาตระหนักถึงความสำคัญของ FDI มากขึ้นจึงทำให้เกิดการแข่งขันทางด้านนโยบายและมาตรการต่าง ๆ จึงทำให้ความสามารถในการดึงดูด FDI ของประเทศสมาชิกอาเซียนลดลง ประเทศสมาชิกอาเซียนจึงหันมาให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นอีกมาตรการหนึ่งในการดึงดูด FDI เข้าสู่ภูมิภาค โดยในปัจจุบันประเทศสมาชิกอาเซียนมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (regional economic integration) ทั้งทางด้านการค้า การลงทุน การค้าบริการ ด้านอุตสาหกรรมและคมนาคมขนส่ง ดังนั้นในการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงได้ทำการศึกษาว่า การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอาเซียนมีอิทธิพลต่อการกำหนด FDI ในอาเซียนหรือไม่อย่างไร รวมทั้งจะได้มีการนำเสนอข้อเสนอนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อการดึงดูด FDI จากทั้งในและนอกภูมิภาคอาเซียน

การศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งพบว่า การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจะประสบความสำเร็จในการดึงดูด FDI ในขณะที่ FDI ที่เข้าสู่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะเข้ามาเนื่องจากปัจจัยอื่นมากกว่าปัจจัยทางการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยถ้าพิจารณาจากงานศึกษาที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอาเซียน งานส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดตั้ง AFTA นั้นมีผลต่อการดึงดูด FDI ในรูปแบบ reorganization investment (optimum location seeking investment) เนื่องจากการกำจัดอุปสรรคทางการค้าที่เกิดจากการจัดตั้ง AFTA ทำให้บรรษัทข้ามชาติสามารถปรับเปลี่ยนที่ตั้งในการผลิตตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของแต่ละประเทศได้ ส่วนงานที่ศึกษาปัจจัยที่กำหนด FDI ในอาเซียน เห็นพ้องกันว่า ปัจจัยที่กำหนด FDI ในอาเซียน คือ ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและการมีค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ รวมทั้งการมีนโยบายที่ดึงดูด FDI ซึ่งงานศึกษาในภูมิภาคอาเซียนนั้นมักจะไม่ค่อยมีงานศึกษาผลกระทบของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีต่อ FDI ในเชิงปริมาณ ถึงแม้ว่าจะมีก็จะเป็นงานในเชิงพรรณนาเท่านั้น

ในการศึกษานี้จะใช้ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) 3 ทฤษฎี ทฤษฎีแรกคือ ทฤษฎีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Theory of Economic Integration) ซึ่งแบ่งผลของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจได้ 2 ประเภท กล่าวคือ ผลทางด้านสถิตย์และผลทางด้านพลวัต โดยผลทางด้านสถิตย์ก็คือ การเกิดการเพิ่มพูนทางการค้า (trade creation) และการเกิดการเบี่ยงเบนทางการค้า (trade diversion) ในขณะที่ผลทางด้านพลวัต คือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) ก่อให้เกิดการแข่งขันของผู้ประกอบการ รวมทั้งก่อให้เกิดการผลิตที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ทฤษฎีที่สองคือ ทฤษฎีการผลิตระหว่างประเทศ (Theory of International Production) ใช้ eclectic theory เป็นหลักในการอธิบายโดยทฤษฎีกล่าวว่าการลงทุนทางตรงระหว่างต่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เงื่อนไข 3 ประการเกิดขึ้นพร้อมกัน ถ้าขาดเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งบรรษัทข้ามชาติจะเลือกทางอื่นแทนการลงทุนระหว่างประเทศ โดยเงื่อนไขทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ความได้เปรียบในความ

เป็นเจ้าของสินทรัพย์พิเศษบางอย่าง ความได้เปรียบในการทำให้เป็นประโยชน์แก่องค์กรด้วยตนเอง และความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง ส่วนทฤษฎีที่สาม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศและการค้า โดยการกล่าวถึง ความสัมพันธ์ของ trade และ FDI มักจะกล่าวถึงว่ามีความสัมพันธ์แบบทดแทนกัน (substitution) หรือส่งเสริมกัน (complementarily) โดยชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลอนุกรมเวลา (time series) ครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2518 ถึงปี 2543 โดยการกลุ่มทางเศรษฐกิจในอาเซียนที่ทำการศึกษาได้แก่ เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) เขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area : AIA) และความร่วมมือทางด้านคมนาคมขนส่งในอาเซียน ซึ่งในส่วนของเขตการลงทุนอาเซียน (AIA) และความร่วมมือทางด้านคมนาคมขนส่ง จะใช้การวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (descriptive method) ส่วนเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) จะใช้การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ (quantitative method) โดยทำการสร้างแบบจำลองทางเศรษฐมิติคือ สมการถดถอยหลายตัวแปร (multiple regression) และ pooled regression ซึ่งแบบจำลองที่ใช้คือ แบบจำลองที่ศึกษาถึงปัจจัยกำหนดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) โดยใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square : OLS) เป็นตัวทดสอบแบบจำลอง และในการทดสอบว่าการจัดตั้ง AFTA มีผลต่อปริมาณ FDI ในอาเซียนหรือไม่ได้ใช้การทดสอบ structural change ด้วยวิธี dummy variables test โดยการศึกษาจะใช้ข้อมูลของประเทศกลุ่มอาเซียน-5 คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย และในส่วนของประเทศผู้ลงทุนหลักในอาเซียนใช้ข้อมูลของประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และเกาหลีใต้

ผลการศึกษาในส่วนของการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งได้ทำการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้ง AFTA ที่มีต่อการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) ในอาเซียน พบว่า การจัดตั้ง AFTA ทำให้ประเทศสมาชิกได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประเทศที่มีระดับการพัฒนาในระดับกลางคือ ประเทศมาเลเซียและไทย ได้รับปริมาณ FDI ที่เข้าสู่ประเทศมากขึ้น ส่วนประเทศอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีการพัฒนาในระดับที่ต่ำกว่าประเทศมาเลเซียและไทย ได้รับปริมาณ FDI ลดลง ในขณะที่ประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่สูงและต่ำที่สุดในกลุ่มอาเซียน คือ ประเทศสิงคโปร์และฟิลิปปินส์ ไม่ได้รับผลกระทบจากการจัดตั้ง AFTA ที่มีต่อปริมาณ FDI ที่ชัดเจน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการจัดตั้ง AFTA ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานการผลิตของนักลงทุนต่างประเทศในอาเซียน ซึ่งกล่าวได้ว่านักลงทุนต่างชาติตอบสนองต่อการจัดตั้ง AFTA ด้วยการเข้ามาลงทุนในลักษณะ reorganizational investment (optimum location-seeking investment) และผลการจัดตั้ง AFTA ได้ทำให้อุปสรรคทางการค้าทั้งมาตรการทางด้านภาษีและมิใช่ภาษีลดลง ส่งผลให้ขนาดตลาดของกลุ่มอาเซียนใหญ่ขึ้น ซึ่งผลดังกล่าวทำให้นักลงทุนสามารถได้รับประโยชน์จากการประหยัดขนาด (economy of scale) ในการผลิต ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลงจึงให้นักลงทุนทั้งภายในและนอกภูมิภาคเข้ามาลงทุนในอาเซียนเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าโดยภาพรวมแล้ว การจัดตั้ง AFTA ทำให้นักลงทุนต่างชาติตอบสนองด้วยการลงทุนในลักษณะ rationalization investment (efficiency-seeking investment) และถึงแม้ว่าในช่วงที่มีการจัดตั้ง AFTA ประเทศสมาชิกจะมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูง แต่กลับส่งผลให้ปริมาณ FDI ไหลเข้าสู่ประเทศสมาชิกและภูมิภาคอาเซียนลดลง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศผู้ลงทุนส่วนใหญ่เข้ามาในอาเซียนเป็นฐานการผลิตเพื่อส่งออกมากว่าที่จะเป็นการผลิตเพื่อตลาดภายในอาเซียน ดังนั้นผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดตั้ง AFTA ไม่ทำให้นักลงทุนตอบสนองด้วยการลงทุนในลักษณะ offensive import – substitution investment (market – seeking investment)

ถึงแม้ว่าการจัดตั้ง AFTA จะส่งผลให้การค้าภายในของอาเซียน (intra-ASEAN trade) เพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มขึ้นดังกล่าวมิได้เป็นผลมาจากการเบี่ยงเบนทางการค้า (trade diversion) แต่น่าจะเป็นผลมาจากการค้าภายในของบริษัทข้ามชาติ (intra-firm trade) รวมทั้งสถานการณ์ภายนอกกลุ่มอาเซียนที่มีการแข่งขันทั้งทางการค้าและการลงทุน

และมีความไม่แน่นอนมากขึ้น จึงทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนหันมาทำการค้าและขายตลาดภายในกลุ่มอาเซียนมากขึ้น ผลการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การจัดตั้ง AFTA ไม่ทำให้เกิดการตอบสนองของนักลงทุนในลักษณะ defensive import – substitution investment (tariff – jumping investment)

ผลการศึกษาในกรณีของผลกระทบของการจัดตั้ง AFTA ที่มีต่อการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) ของประเทศผู้ลงทุนหลักในอาเซียน พบว่า ปริมาณ FDI ของประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และเกาหลีใต้ ได้ไหลเข้าสู่ภูมิภาคอาเซียนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ปริมาณ FDI ของสหภาพยุโรปไหลเข้าสู่ภูมิภาคอาเซียนลดลง ส่วนผลการตอบสนองการลงทุนต่อการจัดตั้ง AFTA พบว่า นักลงทุนญี่ปุ่น สหภาพยุโรปและเกาหลีใต้ ตอบสนองการลงทุนในลักษณะ rationalization investment (efficiency-seeking investment) ในขณะที่นักลงทุนจากประเทศสหรัฐอเมริกาตอบสนองการลงทุนในรูปแบบ offensive import – substitution investment (market – seeking investment) และ defensive import – substitution investment (tariff – jumping investment)

ผลการศึกษาในส่วนของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา พบว่า เขตการลงทุนอาเซียน (AIA) น่าจะเป็นข้อตกลงที่มีศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) เนื่องจากการจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน (AIA) จะเป็นการทำให้ความตกลงด้านการลงทุนในอาเซียนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งก่อนการจัดตั้ง AIA กรอบความตกลงด้านการลงทุนมักจะมุ่งเน้นที่การให้ความคุ้มครองนักลงทุนเป็นสำคัญ แต่ AIA เป็นกลไกที่มีความเป็นขั้นตอนทางนโยบาย และมีการมุ่งเน้นการเปิดเสรีด้านการลงทุน โดยมีการวางกรอบเวลาการดำเนินการที่ชัดเจนรวมทั้งยังเป็นข้อตกลงที่เป็นความร่วมมือและประสานกันของประเทศสมาชิกเพื่อดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) และนอกจากจะมีความแตกต่างจากกรอบความตกลงด้านการลงทุนในอดีตแล้ว ยังมีความแตกต่างจากความร่วมมือทางอุตสาหกรรมของอาเซียนที่มักจะมุ่งเน้นความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะจะไปในบางอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่เขตการลงทุนอาเซียน (AIA) ครอบคลุมในทุกอุตสาหกรรมและไม่จำเพาะเจาะจงด้านการผลิตเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาทางด้านทรัพยากรมนุษย์ บุคคล และเทคโนโลยี อีกด้วย นอกจากนี้ เขตการลงทุนอาเซียน (AIA) ยังเป็นข้อตกลงที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาประสานและรับผิดชอบ และยังเป็นข้อตกลงที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการเป็นกลไกที่จะทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศสมาชิกอาเซียนมีการพัฒนาไปได้พร้อม ๆ กัน ซึ่งจะทำให้ระดับการพัฒนาของประเทศสมาชิกมีช่องว่างน้อยลง ซึ่งจะส่งผลต่อความน่าสนใจในการเข้ามาลงทุนในภูมิภาคอาเซียนของนักลงทุนต่างประเทศด้วย

ส่วนทางด้านความร่วมมือทางด้านคมนาคมขนส่งในภูมิภาคอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ริเริ่มโครงการความร่วมมือต่าง ๆ หลายโครงการ ซึ่งอยู่ทั้งในขั้นตอนการเจรจา การศึกษา และดำเนินการ อาทิ กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit) โครงการโครงข่ายทางหลวงอาเซียน (The ASEAN Highway Network Project) โครงการสร้างทางรถไฟเชื่อมสิงคโปร์-คุนหมิง (Singapore-Kunming rail link project : SKRL project) กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าข้ามแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Inter-state) และกรอบความตกลงว่าด้วยการขนส่งหลายรูปแบบของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport) เป็นต้น ซึ่งความร่วมมือทางด้านคมนาคมขนส่งจะช่วยให้การเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการเป็นไปอย่างสะดวกและเป็นการสนับสนุนพร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการลงทุนด้วย

